עין משפט נר מצוה

לד א ב ג ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הל' ה סמג עשין מד טור ש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ג:
לה ה טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף א:
לו ו מיי' פ"ח מהל' לולב הל' א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף א:
לז ז מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמו סעיף ג:
לח ח מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:
לט ט מיי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ג:

שנים ושלשה מקומות הוי מנומר ופסול אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה [א]רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו [א]ל"ש אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר אמר רב פפא [ב]אדומות כשחורות דמיין דא"ר חנינא האי דם [ב]שחור אדום הוא אלא שלקה: אם מיעטן כשר: דמעטינהו אימת אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא אלא לבתר דלאגדיה דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא: ואין ממעטין ביו"ט: [ג]הא עבר ולקטן מאי כשר דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי אלא לאו דאשחור ביום טוב נראה ונדחה הוא שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא לעולם דאשחור מעיקרא דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט מינה אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט ת"ר אין ממעטין ביום טוב משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביו"ט אמר רב אשי [ד]כגון שלקטן לאכילה ור' אליעזר בר' שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה [ג]ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי ת"ר הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק ואמאי [ה]ליענביה מיענב הא מני ר' יהודה היא דאמר [ד]עניבה קשירה מעלייתא היא אי ר' יהודה אגד מעלייתא בעי האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא: **מתני'** [ה]ערבה גזולה [ו]ויבשה פסולה [ז]של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה [ח]נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה: **גמ'** ת"ר [ט]ערבי נחל הגדילין על הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מכל מקום

אבא

מנומר ופסול. דלאו הדר הוא שהרי הענבים שחורות והעלין ירוקין. מנומר טצ"ש בלע"ז: **אלא שהענבים שחורים.** שכבר התחילו לייבש ומשחירין ומתחלתן ירוקין הם: **מיני דהדס נינהו.** שמראיהן שוה לו ואינו נראה מנומר: **ואדומות כשחורות דמיין.** דלאו מין ירוק הוא וזהו שחרירותן ולכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים: **דא"ר חנינא.** לענין דם נדה: **דם שחור.** באשה אדום הוא: **אלא שלקה.** לפיכך טמאוהו כדתנן (נדה דף יט.) חמשה דמים טמאין באשה האדום והשחור כו': **פשיטא.** אמאי נפסלי' לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגד בהכשר ולא משום דחוי יש כאן שהרי לא קרא שם מצוה עליה בדחוי: **אלא בתר דאגדיה.** ואשמעי' האי תנא דלולב מסוכה לא ילפינן למיפסליה משום מן העשוי בפסול מיהו משום דחוי הוה לן למיפסליה שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה בשעת אגידתו ומדמכשר ליה ש"מ דחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ונפשוט מינה פלגא דאיבעיא לן יש דחוי אצל מצות או אין דחוי נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרי' בה דהוי דחוי ולא הוי דחוי אא"כ נראה ביו"ט ואח"כ נדחה. כל שנדחה קודם יו"ט קרי דחוי מעיקרא: הכי גרסינן **לעולם בתר דאגדי' וקא סבר אגד הזמנה בעלמא הוא.** אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות והלכך אפי' דחוי מעיקר' אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו דכיון דמטא זמן מצוה ולא חזי ליה מיקרי דחוי אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא: **הא מעטינהו ביו"ט כשר.** ואע"ג דנאגד ככר דהא ביו"ט לא אגיד ליה ודאשחור ענבים אימת דאילו ירקות לא פסלי: **דחוי מעיקרא הוא.** דהא מטא זמן מצוה ולא חזי והוה ליה דחוי מעיקרא: **אלא דאשחור ביו"ט.** והרי נראה ביו"ט ונדחה כשהשחירו: **ש"מ כו'.** בתמי': **פשוט מיניה כו'.** דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחזי והוי כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחלתו מחוסר זמן היה אבל נראה למצוה ונדחה ממנה הוה ליה דחוי: **מתקן מנא.** שהיה פסול ומכשירו: **שלקטן.** לענבים הללו מן ההדס על מנת לאוכלן ואינו מתכוין להכשירו: **והא מודי ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות.** כלומר אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות דכיון דא"א שלא תמות כמתכוין חשיב ליה וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר כגון היכא דאפשר ליה בלא איסור כגון גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואע"ג דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה לא מיחייב אבל היכא דודאי עביד מודי: **לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי.** ולא צריך להאי הלכך אין כאן תיקון כלי דלא צריכא ליה לאכשורה ולא דמי השתא לפסיק רישיה דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך והכא ליכא תיקון כלי אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא דהא צריך להכי ואע"ג דלא מתכוין להכי אסור דהוי פסיק רישיה ולא ימות: **הותר אגדו.** של לולב ביו"ט אוגדו כבריכה בעלמא. יכרוך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית: **ואמאי.** דחקת ליה בכי האי גוונא: **ליענביה מיענב.** והכי מקיים טפי ואיסור מלאכה ליכא דעניבה לאו קשירה: **ר' יהודה היא כו'.** במסכת שבת (ד' קיג.) דתניא חבל דלי שנפסק אין קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יענבנו: **אי ר' יהודה קשר מעליא בעי.** כדתניא לעיל שאינו אגוד פסול דגמר מאגודת אזוב והאי לאו אגד הוא: **האי תנא סבר לה כוותיה בחדא.** דעניבה קשירה היא לענין שבת: **ופליג עליה.** בלולב דאין צריך אגד. שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפילו רבנן דפליגי עליה דר' יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן: **מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה.** אלולב דלכם אכולהו קאי: **של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה.** דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה: **לפלפה.** מין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרינן לקמן ופסיל לה מקרא: **כמושה.** פלרי"א: **ושל בעל.** גדילה בשדה שלא על הנהר ובגמ' יליף דכשרה: **בעל.** קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרי' במשקין בית השלחין (מ"ק ד' ב.). בעל לישנא דמיתבותא כמו כי יבעל בחור בתולה (ישעיה סב) ומתרגמינן ארי כמה דמתייתב עלם עם בתולתא. והאי דפליג להו במתני' בד' בבי ותני לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עירב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליוי הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייכא אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכא אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבע בבי: **גמ' ערבי נחל הגדילות על הנחל.** נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים: **ושל הרים.** ערבה של הרים ולא לפלפה: **משוך.** ולא עגול פרט ללפלפה: **ערבי מ"מ.** לשון רבים:

אבא

שנים ושלשה מקומות נמי מתחזי כמנומר ופסול. אית ספרים דגרסי אדרבה כדאשכחן לקמן גבי עלתה חזזית ולפי אותה גירסא קשה דכי מסיק אלא אי איתמר הכי איתמר הוה ליה מלי לאסוקי איפכא אם מעטו כשר לא שנו אלא במקום אחד דאותו מיעוט ענבים הנשארים הוו במקום אחד דכי האי גוונא מסיק לקמן גבי חזזית אבל אי לא גרסינן אדרבה ניחא דמשמע ליה הסברא שהכל שוה לענין ענבים אע"פ שחלוקין לענין חזזית:

לעולם בתר דאגדן וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא. זו גירסת הקונטרס ואית ספרים דגרסי וקסבר לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדאמרינן לעיל (דף יא:):

תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. לענין מצות דוקא כדפירש' לעיל ובעיא דנקטם נמי לא איפשיטא כדפיר' נמי לעיל: **מודה** ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. עיקר מילתייהו פ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלג.) גבי בשר (א) אע"ג שיש שם בהרת יקוץ וא"ת בסוף פרק ספק אכל (כריתות דף כ: ושם) גבי חותה גחלים בשבת והובערו מאליהן אמר דמאן דמחייב סבר לה כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ומאן דפטר כר"ש ועל כרחין פסיק רישיה הוא מדמחייב לרבי יהודה דבמילתא דלאו פסיק רישיה ליכא אלא איסורא בעלמא וא"כ לר"ש אמאי פטור וי"ל דאין מתכוין דהתם היינו דאין חושש בהבערתם לכך פטור לר"ש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור לר' שמעון אע"פ דפסיק רישיה הוא וכן הצד חלזון והפוצעו בשלהי כלל גדול (שבת דף עה.) וכן הא דמשני הכא דאית ליה הושענא יתירא היינו משום דלא הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואע"ג דאפילו לר"ש פטור אבל אסור הכא שרי משום מצוה ובפ"ק דכתובות (דף ו. ושם) גבי מסוכריא דבזייתא האריכו ובקונטרס פירש כאן דכי אית ליה הושענא אחריתי אין כאן תיקון כלים:

ואמת

רבינו חננאל

ואוקימנא בענביו שחורות או אדומות, אבל אם היו ירוקות מינא דהדס אינון, וכשר. אם מיעטן לאלו הענבים כשר. דמעטינהו אימת, אי מיקמי דלוגדיה פשיטא. אלא בתר דאגדיה, ש"מ דיחוי מעיקרו אינו דיחוי. לעולם בתר דאגדיה, ולולב אין צריך אגד, ואגד מערב יום טוב הזמנה היא, והזמנה לאו מילתא היא. **פיס'** אין ממעטין [ביו"ט]. האי) עבר ומיעטן כשר, ואוקימנא כדאשחור אלו הענבים מערב יום טוב, וש"מ דיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי. ולא מוקמינן לה בדאשחור ביום טוב, ונראה ונדחה חוזר ונראה לא (מיבעיא) [מיפשטא] לן. ת"ר אין ממעטין ביום טוב, משום ר' אליעזר בר' שמעון אמרו ממעטין. כגון שמלקטן לאכילה ומשום הכי לא אמרינן מתקן מנא הוא, וסבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר. והוא דאית ליה הושענא אחריתי, ואי לא אמרינן איערומי קא מערים. תנא הותר איגודו ביום טוב, אוגדו כמין אגודה של ירק. פי', שוזר שני קצוות של הוצא וטוען בהושענא עצמה כדי שלא יתפרדו, וכן דרך אוגדי ירק. ואמאי לא עניב ליה עניבה שהיא חצי קשר, משום דהאי תנא סבר ליה כוותיה דר' יהודה בחדא דעניבה קשירה היא, ובלולב צריך אגד פליג עליה. **מתני'** ערבה גזולה ויבשה פסולה כו'. ת"ר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל. של בעל ושל הרים מנין. ת"ל ערבי מכל מקום.

מסורת הש"ס

א) לקמן לה:, ב) חולין מז: נדה כ., ג) שבת עה. קג. קיא: קיז. קכ: קלג. קמג. [ביצה לו.] כתובות ו. כריתות כה., ד) [שבת קיג. עירובין לג. קב:], ה) [וע"ע תוס' שבת מא: ד"ה מיחם].

תורה אור השלם

ו. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מודה וכו' גבי בשר ערלה אף על גב:

לעזי רש"י

טצ"ש (טיי"ן). מנומר.
פלרי"א (פלצידי"א). כמוש.